

Neįgaliųjų teisių konvencija

Platinimas: Bendras
2016 m. balandžio 20 d.
**IŠANKSTINĖ
NEREDAGUOTA VERSIJA**

Originalo kalba: anglų

Neįgaliųjų teisių komitetas

Baigiamosios pastabos pirminei Lietuvos ataskaitai*

I. Įvadas

1. Komitetas pirminę Lietuvos ataskaitą (CRMD/C/LTU/1) apsvarstė 246 ir 247 posėdžiuose, vykusiuose 2016 m. balandžio 6 ir 7 d., ir priėmė šias baigiamąsias pastabas.
2. Komitetas sveikina pirminę Lietuvos ataskaitą, kuri buvo parengta laikantis Komiteto ataskaitų rengimo gairių, ir dėkoja Valstybei, Konvencijos šaliai, už atsakymus raštu (CRPD/C/LTU/Q/1/Add.1) į Komiteto parengtą klausimų sąrašą.
3. Komitetas džiaugiasi vaisingu dialogu su Valstybės, Konvencijos šalies, delegacija ataskaitos svarstymo metu, bei geria Valstybę, Konvencijos šalį, už gerai sudarytą delegaciją, kurioje buvo daug atstovų iš už Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimą atsakingų valstybės institucijų.

II. Teigiami aspektai

4. Komitetas Valstybę, Konvencijos šalį, gerai vertina už:
  - (a) informuotumo visuomenėje didinimą, siekiant išnaikinti neigiamą požiūrį į negalią bei su ja siejamus stereotipus;
  - (b) pateiktas pataisas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymui bei Lietuvos Respublikos referendumo įstatymui, numatančias galimybę balsuoti prieinamomis elektroninėmis balsavimo sistemomis;
  - (c) asmenų su negalia organizacijų įtraukimą rengiant Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metais programą.

* Komiteto priimta per penkioliktąją sesiją (2016 m. kovo 29 d. – balandžio 21 d.).

III. Pagrindinės susirūpinimą keliančios sritys ir rekomendacijos

A. Bendrieji principai ir įsipareigojimai (1–4 str.)

5. Komitetui susirūpinimą kelia tai, kad Valstybės, Konvencijos šalies, įstatymuose ir reglamentuose naudojama negalios apibrėžtis ir samprata sutelkta ties individualiais apribojimais, tad neatkreipama dėmesio į socialinį bei santykinį negalios aspektą, ypač į kliūtis, su kuriomis susiduria asmenys su negalia.

6. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, keisti negalios teisinę apibrėžtį pagal Konvencijos 1–3 straipsniuose išdėstytus kriterijus ir principus, ir tinkamai ją pritaikyti visuose įstatymuose ir reglamentuose.**

7. Komitetui susirūpinimą kelia teisėkūroje bei renkant statistinius duomenis dažnai asmenų su negalia atžvilgiu vartojama menkinanti kalba, pavyzdžiui, tokie žodžiai, kaip „kurčėnybis“ ar „sutrikimas“ – tai palaiko neigiamą požiūrį į asmenis su negalia.

8. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, peržiūrėti ir suderinti teisės aktus, kurie apibrėžia negalią bei aptaria duomenų apie asmenis su negalia rinkimą, ir pašalinti visas menkinančios kalbos asmenų su negalia atžvilgiu apraiškas, o taip pat užtikrinti, kad visi esami bei būsimi įstatymai ir reglamentai, bei juose naudojamos apibrėžtys, atitiktų žmogaus teisėmis pagrįstą negalios modelį, kaip numatyta pagal Konvenciją.**

9. Komitetui susirūpinimą kelia, kad 2009–2014 m. mažėjo asmenų su negalia paramai skiriami ištekčiai.

10. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, reguliariai vertinti nacionalinius biudžetus bei Europos Struktūrinių ir Investicijų fondų panaudojimą, siekiant užtikrinti, kad kuo daugiau turimų išteklių būtų panaudota asmenų su negalia teisių užtikrinimui, pagal Konvencijos 4 straipsnio 2 dalį. Komitetas ragina Valstybę, Konvencijos šalį, kitoje periodinėje ataskaitoje pateikti naujos informacijos apie viešąsias išlaidas, kuri parodytų, jog asmenų su negalia socialinė apsauga tampa vis aukštesniu prioritetu.**

11. Komitetas susirūpinęs atkreipia dėmesį, kad asmenų su negalia organizacijos nėra laiku įtraukiamos į jas pačias liečiančių sprendimų priėmimą, bei tų procesų metu negauna pakankamai paramos, kaip numato Konvencijos 4 straipsnio 3 dalies nuostatos.

12. **Komitetas Valstybei, Konvencijos šaliai, rekomenduoja:**

(a) **sukurti, patvirtinti ir įgyvendinti strategiją, kaip asmenų su negalia organizacijas visapusiškai nuo pat ankstyviausių etapų įtraukti priimant su asmenimis su negalia susijusius sprendimus visose srityse, įskaitant ir Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą bei kontrolę;**

(b) **skirti pakankamai finansinės paramos tų organizacijų pajėgumų kūrimui bei autonomiško dalyvavimo visų sprendimų priėmime užtikrinimui.**

B. Konkrečios teisės (5–30 str.)**Lygybė ir nediskriminavimas (5 str.)**

13. Komitetui labai daug susirūpinimo kelia tai, kad Valstybė, Konvencijos šalis, taikydama tinkamo sąlygų pritaikymo sampratą, ją nepakankamai nuosekliai sieja su nediskriminavimo principu.

14. **Atkreipdamas dėmesį į Darnaus vystymosi tikslų uždavinį 10.2, Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, imtis visų būtinų teisėkūros, teisinių ir administracinių žingsnių, ir tuo:**

(a) **skatinti, užtikrinti ir kontroliuoti tinkamą sąlygų pritaikymą asmenims su negalia visuose viešuosiuose ir privačiuosiuose sektoriuose;**

(b) **pripažinti, kad tinkamo sąlygų pritaikymo neužtikrinimas yra diskriminacijos dėl negalios forma.**

Neįgalios moterys (6 str.)

15. Komitetas su susirūpinimu pažymi, kad Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plane nėra konkrečių priemonių, skirtų neįgalių moterų ir mergaičių diskriminacijai panaikinti, taip pat negalių turinčių moterų ir mergaičių daugialypei diskriminacijai panaikinti, ypač diskriminacijai dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Taip pat nėra priemonių ir minėtų diskriminacijos formų prevencijai.

16. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, peržiūrėti Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų planą ir aiškiai susitelkti ties moterų ir mergaičių su negalia diskriminacijos prevencija ir panaikinimu, įskaitant ir daugialypę bei su keliomis sritimis susijusią diskriminaciją; o taip pat susitelkti ties priemonėmis, skirtomis šių asmenų raidai, padėties gerinimui ir įgalinimui, ypač siekiant padidinti jų dalyvavimą visuomeniniame gyvenime. Komitetas taip pat rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, į minėtąjį įgyvendinimo veiksmų planą įtraukti priemones, skirtas diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės, prevencijai ir panaikinimui.**

Neįgalūs vaikai (7 str.)

17. Komitetui susirūpinimą kelia tai, kad:

(a) trūksta iniciatyvų, kurios būtų tikslingai nukreiptos vaikus su negalia apsaugoti nuo seksualinio išnaudojimo bei prekybos žmonėmis, bei trūksta duomenų apie tai;

(b) vaikai su negalia, ypač intelekto ar kognityvinę negalia, bei mažesnes galimybes išreikšti savo nuomonę žodžiu turintys vaikai nėra pakankamai sistemaiškai įtraukiami į sprendimų dėl jų gyvenimo priėmimą.

18. **Komitetas labai rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai:**

(a) **sukurti ir įgyvendinti tinkamą veiksmų planą kaip panaikinti visas seksualinio išnaudojimo ir smurto prieš vaikus su negalia formas, tiek institucijose, tiek už jų ribų, ir rinkti klasifikuotus duomenis, kad būtų galima įvertinti pagal tokį planą panaudotų priemonių efektyvumą;**

(b) **imtis teisėkūros ir administracinių priemonių, kurios garantuotų vaikams su negalia teisę išsakyti nuomonę visais su jais susijusiais klausimais, ypač**

administracinėse ir teisinėse procedūrose, kuomet, atsižvelgiant į jų kintančias galimybes, jų nuomonė turi būti tinkamai, pagal jų amžių ir brandą, priimama dėmėn. Taip pat, minėtomis priemonėmis turi būti garantuojama pagal amžių ir negalią tinkanti parama, kurios reikia norint pasinaudoti šia teise.

19. Komitetui susirūpinimą kelia tai, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos paramą gauna nedaug vaikų su negalia bei jų šeimų, ir tai, kad teikiama parama yra siauros apimties.

20. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, imtis priemonių, užtikrinančių kad vaikai su negalia bei jų šeimos gautų pagal savo individualius poreikius būtiną ir tinkamą pagalbą, bei rekomenduoja sukurti statistines priemones, reikalingas siekiant išmatuoti pažangą šioje srityje.

Prieinamumas (9 str.)

21. Komitetui susirūpinimą kelia tai, kad imtasi tik ribotų priemonių bei padaryta nepakankamai pažangos skatinant universalaus dizaino principus pritaikyti fizinėje aplinkoje ir transporte, ypač gerinant prieinamumą prie privačių ir viešųjų pastatų bei transporto tinklo, įskaitant automobilių stovėjimo aikšteles, traukinių stotis ir platformas, tarpmiestinius autobusus, taksi automobilius bei keltus. Komitetui taip pat susirūpinimą kelia veiksmingų pastatų prieinamumo kontrolės trūkumas.

22. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, laikantis Bendrojo Komentario Nr. 2 (2014) dėl prieinamumo, bei glaudžiai bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis:

(a) parengti ir įgyvendinti veiksmų planą su aiškiu tvarkaraščiu bei išmatuojamais atskaitos taškais ir rodikliais, ir į jį įtraukti reglamentus bei standartus, kurie garantuotų vis platesnį universalaus dizaino principų taikymą fizinei aplinkai, prieinamam būstui ir transportui tiek miesto, tiek kaimo vietovėse, tuo numatant prieinamumą visiems asmenims su negalia;

(b) užtikrinti, kad šie reglamentai, standartai bei veiksmų planas apimtų fizinį, aplinkos, informacijos ir komunikacijos prieinamumą visiems asmenims su negalia, bei numatytų atgrasančias sankcijas ir užtikrinimo mechanizmus, ir sustabdytų Europos Sąjungos lėšų naudojimą neprieinamiems statiniams, interneto svetainėms ir kitiems objektams;

(c) paskirti pakankamai žmogiškųjų ir finansinių išteklių, kurių reikia veiksmingam tokių reglamentų, standartų ir veiksmų plano įgyvendinimui, ir numatyti įgyvendinimo kontrolės mechanizmus;

(d) atkreipti dėmesį į sąsajas tarp Konvencijos 9 straipsnio ir Darnaus vystymosi tikslo nr. 11 uždavinių 11.2 bei 11.7.

Pavojingos situacijos ir humanitarinės krizės (11 str.)

23. Komitetas su susirūpinimu atkreipia dėmesį, kad nacionalinėse ar vietinėse reagavimo į pavojingas situacijas priemonėse, įskaitant pagalbos telefono programą GPIS112, nėra tikslingai atsižvelgiama į asmenų su negalia, ypač kurčiųjų, kurčiųjų neregijų, ar prastai girdinčių asmenų poreikius.

24. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, glaudžiai bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis įgyvendinti iniciatyvas, kurios užtikrintų kurčiųjų, kurčiųjų neregijų ar prastai girdinčių asmenų įtraukimą į reagavimo į pavojingas situacijas bei padarinių mažinimo planus, bei, įgyvendinant

Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programą pritaikyti pagalbos telefono programas prie kurčiųjų, kurčiųjų neregijų ar prastai girdinčių asmenų poreikių.

Lygybė prieš įstatymą (12 str.)

25. Komitetui labai didelį susirūpinimą kelia Konvencijos 12 straipsniui prieštaraujanti teisinė nuostata, numatanti galimybę atimti arba apriboti asmenų su negalia teisinį veiksmumą, bei tuo apribojanti teisę į laisvą ir informaciją pagrįsto sutikimo davimą gydymui, teisę susituokti, teisę sukurti šeimą, įsivaikinti ir auginti vaikus.

26. **Atkreipdamas dėmesį į Bendrąjį Komentarą Nr. 1 (2014) dėl lygybės prieš įstatymą, Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, atšaukti įstatymus, politines priemones ir praktiką, numatančius globėjų ar patikėtinių skyrimą suaugusiems asmenims su negalia, bei rekomenduoja sistemą, kuomet sprendimai priimami už asmenį, pakeisti į sprendimų priėmimo su pagalba sistemą.**

Teisė į teisingumą (13 str.)

27. Komitetui susirūpinimą kelia, kad teismų ir teisėsaugos darbuotojų mokymuose nėra aptariamoms visoms kliūtims, su kuriomis susiduria asmenys su negalia bandydami įgyvendinti teisę į teisingumą, be to, mokymai nepakankami nei apimtimi, nei kiekiu.

28. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, glaudžiai bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis, sukurti ir įgyvendinti nacionalinį teisingumo sistemos darbuotojų, įskaitant teisėjus, prokurorus, policininkus ir kalėjimų prižiūrėtojus, gebėjimų didinimo veiksmų planą, kuriuo būtų gerinamos jų žinios apie asmenų su negalia teises, bei užtikrinamas tinkamas sąlygų pritaikymas pagal procedūras bei amžių, taip pat ir tinkamas sąlygų pritaikymas kalėjimuose.**

Asmens laisvė ir saugumas (14 str.)

29. Komitetui susirūpinimą kelia, kad 1995 m. Psichikos sveikatos priežiūros įstatyme, Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimo projekte ir 2000 m. Civiliniame kodekse numatoma galimybė asmeniui su psichosocialinėmis negaliomis be sutikimo hospitalizuoti ir gydyti, bei jiems neribotam laikui ar laikinai pritaikyti suvaržymus.

30. Komitetui taip pat susirūpinimą kelia, kad nėra statistinių duomenų apie asmenų su psichosocialine negalia priverstinį gydymą, įskaitant tuos atvejus, kai sutikimą duoda globėjas ar šeimos narys.

31. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai:**

(a) **nedelsiant panaikinti įstatymus, leidžiančius atimti laisvę dėl negalios, priverstinį gydymą, suvaržymo ar izoliavimo taikymą, ir priimti naujus teisės aktus, draudžiančius tokias praktikas, bei tai taip pat padaryti ir dabartiniame Psichinės sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimo projekte;**

(b) **į naujų teisės aktų rengimą įtraukti asmenis su psichosocialinėmis negaliomis atstovaujančias organizacijas;**

(c) **rinkti duomenis bei juos panaudoti visų formų priverstiniam asmenų su psichosocialinėmis negaliomis hospitalizavimui bei gydymui kontroliuoti ir stabdyti.**

Laisvė nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos (16 str.)

32. Komitetui susirūpinimą kelia informacija apie socialinės globos bei psichiatrinės įstaigos kaip bausmę taikomą smurtą bei nepagrįstą judėjimo laisvės apribojimą, įskaitant ir izoliavimą.

33. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai:**

(a) gerinti socialinės globos namų ir psichiatrijos įstaigų stebėjimą ir tikrinimą, kad būtų užkirstas kelias smurtui ir prievartai prieš gyventojus su negaliomis;

(b) užtikrinti, kad asmenys, kurių laisvė buvo apribota, galėtų pasinaudoti nepriklausomomis skundų išsakymo priemonėmis;

(c) Užtikrinti prievartos aukoms adekvatų teisinį gynimą, teikiant žalos atlyginimą ir kompensavimą, įskaitant rehabilitaciją.

34. Komitetui susirūpinimą kelia:

(a) didelis skaičius pranešimų apie moteris, berniukus ir mergaites su intelekto bei psichosocialinėmis negaliomis, kurie tiek institucijos, tiek namuose susiduria su smurtu ir prievarta, įskaitant seksualinę prievartą;

(b) tikslinių priemonių, tokių kaip pagalbos aukoms paslaugų, įskaitant prieglaudą bei skundimosi ar pranešimo mechanizmai, nepakankamumas;

(c) nepriklausomų stebėsenos institucijų, turinčių užtikrinti Konvencijos 16.3 straipsnio laikymąsi, nebuvimas;

(d) klasifikuotų bei suskirstytų pagal lytį, amžių, negalią bei kitus kriterijus statistinių duomenų apie išnaudojimą, smurtą, prekybą žmonėmis ir prievartą namie, mokyklose, institucijose, ligoninėse bei kalėjimuose, trūkumas.

35. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, sustiprinti asmenų su negalia, ypač moterų ir mergaičių su negalia, kaip rekomenduojama Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto (CEDAW/C/LTU/CO/4), apsaugą nuo smurto, išnaudojimo ir prievartos, ir tai padaryti įsteigiant įtraukiančias ir prieinamas paramos nukentėjusiems paslaugas, įskaitant prieinamas pagalbos linijas, prieglaudą, informavimo ir skundų mechanizmus, taip pat policijos, sveikatos apsaugos darbuotojų, socialinių darbuotojų ir kitų informuotumo didinimą bei mokymus apie tai, kaip padėti smurto aukoms - asmenims su negalia.**

36. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, patvirtinti informuotumo didinimo priemones, kurios turėtų tinkamą biudžetą, bei rekomenduoja rinkti išskaidytus duomenis ir paskirti atsakingas institucijas paslaugų teikimui ir infrastruktūrai kontroliuoti.**

Asmens neliečiamumo apsauga (17 str.)

37. Komitetui susirūpinimą kelia 2000 m. Civilinio kodekso nuostata, leidžianti asmenims su negalia, kuriems atimtas teisinis veiksnumas, be jų sutikimo atlikti chirurgines operacijas, įskaitant kastraciją, sterilizavimą, abortą, organų šalinimą, kai tai leidžia teismas. Taip pat susirūpinimą kelia tyrimų ir duomenų apie priverstinį asmenų su negalia sterilizavimą trūkumas.

38. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai:**

(a) pagal Komiteto Bendrąjį Komentarą Nr. 1 (2014) dėl lygybės prie įstatymą, bei pagal 12 straipsnį, uždrausti visas priverstinio gydymo praktikas, įskaitant be asmens sutikimo atliekamą kastravimą, sterilizavimą, abortus, chirurgines operacijas ir panaikinti galimybę trečiosioms šalims, tokioms kaip globėjai, gydytojai ar teismai duoti leidimą tokiems veiksams;

(b) rengti mokymus teisėjams ir sveikatos apsaugos darbuotojams apie asmenų su negalia teisinio veiksnio pripažinimą bei apie asmens sprendimų priėmimo su pagalba mechanizmus;

(c) rinkti klasifikuotus patikimus duomenis apie priverstinį asmenų su negalia sterilizavimą.

Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę (19 str.)

39. Komitetui labai didelį susirūpinimą kelia ribotos galimybės pasirinkti ir gauti tinkamas paramos priemonės, įskaitant savarankiško gyvenimo sistemas, kurios turi užtikrinti, kad asmenys su negalia, nepriklausomai nuo lyties, amžiaus ar negalios galėtų gauti būstą savo vietos bendruomenėje. Susirūpinimą ypač kelia tai, kad:

(a) daug vaikų su negalia iki trijų metų vis dar siunčiami į globos įstaigas;

(b) nėra garantijų, kad visi jauni asmenys su negalia turėtų realių galimybių pasirinkti negyventi pagyvenusiems asmenims skirtose įstaigose;

(c) nėra individualizuotos asmeninės bei finansinės pagalbos programos, kuri leistų asmenims su negalia gyventi savarankiškai bendruomenėje, be to, trūksta bendruomenėje teikiamų paslaugų.

40. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, glaudžiai bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis:

(a) patvirtinti pakankamai finansuojamą deinstitutionalizavimo strategiją, užtikrinančią pakankamą bendruomenėje teikiamų paslaugų spektrą socialinei asmenų su negalia, įskaitant vaikus su intelekto ar psichosocialiniais sutrikimais, įtraukčiai užtikrinti, taip pat įskaitant jų teisę gyventi savarankiškai bendruomenėje, ir numatant galimybę namie gauti individualizuotas asmeninės paramos paslaugas;

(b) veiksmingai įgyvendinti Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metais programos įgyvendinimo 2016–2018 metais priemonių planą visais valstybės lygmenimis;

(c) priimti moratoriumą tolesniam vaikų priėmimui į institucinę globą;

(d) investicijomis į naujų paslaugų plėtojimą bei esamų paslaugų prieinamumo bei įtraukimo aspekto užtikrinimą, sutrumpinti per ilgą laukimo laiką paramos paslaugoms gauti. Taip pat užtikrinti, kad asmenys su negalia gautų pakankamai finansinių išteklių savarankiškam gyvenimui bei prieinamumo bendruomenėje didinimui.

41. Komitetui susirūpinimą kelia tolesnis nacionalinių bei Europos Sąjungos lėšų investavimas esamų institucinės globos įstaigų renovavimui ar naujų statyboms.

42. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, prioritetu paskelbti investicijas į socialinių paslaugų, skirtų savarankiškam gyvenimui bendruomenėje, sistemą, ir nedelsiant liautis naudoti nacionalines bei Europos Sąjungos Struktūrinių fondų lėšas stacionarių asmenų su negalia globos institucijų renovavimui, išlaikymui ar statymui.

Būsto ir šeimos neliečiamumas (23 str.)

43. Komitetui labai daug susirūpinimo kelia tai, kad asmenys su negalia, ypač tie, kuriems atimtas teisinis veiksnumas, gali netekti teisės tuoktis, sukurti šeimą, įsivaikinti ir auginti vaikus.

44. **Komitetas ragina Valstybę, Konvencijos šalį, panaikinti nuostatas, kurios riboja šias teises, ir teikti tinkamą paramą, kuri užtikrintų, kad nebūtų pažeidžiama šeimų, kuriose tėvai ir (arba) vaikai turi negalia, teisė į būsto ir šeimos neliečiamumą.**

Švietimas (24 str.)

45. Komitetui susirūpinimą kelia pranešimai, kad:

(a) daug negalia turinčių mokinių, ypač turintieji regėjimo, klausos, psichosocialinių ar intelekto sunkumų, iš ikimokyklinio, pradinio ar vidurinio lavinimo įstaigų yra nukreipiami į specialias mokyklas ir privalo jas lankyti dėl nepakankamai pritaikytų sąlygų, neužtikrinto prieinamumo ar dėl kitų priežasčių bendrojo švietimo sistemoje;

(b) vaikams su negalia vis dar per dažnai parenkamas mokymas specialiojo lavinimo sistemoje ar mokymas namie;

(c) ne visi vaikai su negalia gali pasinaudoti teise į nemokamą ir privalomą pradinį lavinimą bei į prieinamą pagrindinį lavinimą lygiomis sąlygomis su kitais vaikais, nes kai kurios valstybinės specialiosios mokyklos neteikia nemokamo mokymo;

(d) negalia turintys vaikai yra priversti vėlesnėse klasėse pereiti į specialiąsias mokyklas, ir asmenys su negalia menkai įsitraukia į aukštąjį lavinimą.

(e) nepakanka prieinamo transporto priemonių mokinių su negalia poreikiams patenkinti, kad jie galėtų visapusiškai dalyvauti įtraukioje švietimo sistemoje.

46. **Komitetas Valstybei, Konvencijos šaliai, rekomenduoja pagal Konvencijos 24 straipsnį bei atsižvelgiant į Darnaus vystymosi tikslo nr. 4 uždavinius 4.5 ir 4.8, patvirtinti ir įgyvendinti įtraukaus mokymo bendrojo švietimo sistemoje strategiją. Ši strategija turėtų:**

(a) užtikrinti mokyklos erdvės prieinamumą, tinkamą sąlygų pritaikymą, prieinamos ir adaptuotos mokymo medžiagos bei mokymo programų parūpinimą, ir privalomą visų mokytojų mokymą apie įtraukųjį švietimą tiek prieš jiems pradėdant dirbti, tiek jau pradėjus;

(b) užtikrinti, kad būtų pakankamai būtinų ir saugių transporto priemonių, pritaikytų prie mokinių su negalia poreikių;

(c) nustatyti aiškius terminus, tikslus, bazinius rodiklius ir indikatorius, kuriais būtų galima užtikrinti išmatuojamą ir laiku pasiekiamą pažangą;

(d) paskirstyti veiksmingus ir pakankamus finansinius, materialinius bei pakankamai parengtus žmogiškuosius išteklius.

47. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, garantuoti teisiškai užtikrinamą teisę į įtraukųjį, kokybišką ir nemokamą pradinį lavinimą, bei į prieinamą vidurinį lavinimą, visiems lygiomis sąlygomis.**

48. **Komitetas taip pat rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, pagerinti asmenų su negalia galimybes įgyti aukštąjį bei profesinį išsilavinimą, taip pat užtikrinant tinkamą sąlygų pritaikymą aukštojo lavinimo įstaigose.**

Sveikata (25 str.)

49. Komitetui susirūpinimą kelia, kad:

(a) esama sveikatos draudimo sistema negarantuoja asmenims su negalia visiško su negalia susietų išlaidų, patiriamų gydantis bendrojoje sveikatos apsaugos sistemoje, padengimo ar kitokios kompensacijos;

(b) asmenų su negalia galimybes pasinaudoti bendrosios sveikatos apsaugos sistemos paslaugomis riboja sisteminės kliūtys, įskaitant fizines kliūtis, prieinamos informacijos, komunikacijos, mokymų ar gydymo įrangos trūkumą, bei pagal žmogaus teisėmis pagrįstą negalios modelį parengtų sveikatos apsaugos specialistų trūkumą;

(c) dėl visiems asmenims su negalia tinkamos įrangos trūkumo, bei kitų priežasčių, asmenys su negalia susiduria su diskriminacija bandydami gauti lytinės ir reprodukcinės sveikatos apsaugos paslaugas.

50. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai:

(a) imtis reikiamų teisėkūros priemonių, kad asmenims su negalia būtų užtikrinta saugi prieiga prie nemokamų ir prieinamų su sveikata susijusių prekių ir paslaugų, skirtų gebėjimų ir funkcijų lavinimui ir reabilitacijai;

(b) mokyti sveikatos apsaugos specialistus žmogaus teisėmis pagrįsto negalios modelio, įskaitant ir teisę į laisvą ir informacija pagrįsta sutikimą gydymui, bei užtikrinti sveikatos apsaugos įstaigų ir įrangos prieinamumą, kad būtų užtikrinta, jog visos įstaigos ir įranga, įskaitant liginines bei stomatologo, ginekologo ir akušerio paslaugas, būtų prieinamos visiems asmenims su negalia, kad ir koks būtų negalios pobūdis;

(c) užtikrinti universalią prieigą prie lytinės ir reprodukcinės sveikatos apsaugos paslaugų, įskaitant šeimos planavimo, informavimo ir švietimo paslaugas, bei užtikrinti reprodukcinės sveikatos apsaugos klausimų įtraukimą į nacionalines programas ir strategijas, kaip nurodyta Darnaus vystymosi tikslo nr. 3 uždavinyje 3.7.

Darbas ir užimtumas (27 str.)

51. Komitetui daug susirūpinimo kelia dažnas „nedarbingumo“ sąvokos vartojimas, dėl kurio asmenų su negalia užimtumo lygis yra žemas, taip pat daug susirūpinimo kelia susitelkimas į atskirtą darbo aplinką, pavyzdžiui, socialines įmones, kurioms skiriamos Europos Sąjungos lėšos.

52. Komitetas Valstybei, Konvencijos šaliai, rekomenduoja glaudžiai bendradarbiaujant su asmenis su negalia atstovaujančiomis organizacijomis panaikinti asmenims su negalia taikomą „nedarbingumo“ sąvoką, bei sukurti ir įgyvendinti veiksmingas strategijas ir programas, kurios didintų asmenų su negalia užimtumą atviroje darbo rinkoje, panaikinant atskirto darbo aplinką bei nukreipiant investicijas į profesinį lavinimą, darbo vietų pritaikymą, tinkamą sąlygų pritaikymą, bei privataus ir viešojo sektoriaus darbdavių mokymus, kaip numatyta Darnaus vystymosi tikslo nr. 8 uždavinyje 8.5

Pakankamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga (28 str.)

53. Komitetui susirūpinimą kelia, kad:

(a) asmenims su negalia kyla didesnė skurdo rizika;

(b) dalis asmenims su negalia teikiamos paramos yra teikiama nuolaidų ir kuponų forma, o tai didina asmenų su negalia stigmatizavimą bei palaiko stereotipą, kad jiems, kaip grupei, trūksta autonomijos ir jie priklauso nuo socialinės paramos.

54. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, patvirtinti naujas politines priemones, užtikrinančias asmenims su negalia ir jų šeimoms pakankamas pajamas, lygias kitų pajamoms, taip pat atsižvelgiant ir į papildomas su negalia susijusias išlaidas.

55. Komitetui taip pat susirūpinimą kelia pranešimai, kad nuo 2008 m. asmenims su negalia skirtos viešosios išlaidos buvo sumažintos, po finansų krizės mažinant socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemos biudžetus.

56. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, imtis žingsnių užtikrinti, kad asmenys su negalia ir jų šeimos nepatirtų neproporcingo poveikio dėl biudžeto mažinimo, ir užtikrinti pakankamą gyvenimo lygį per paramą pajamomis bei socialine apsauga, atsižvelgiant į Darnaus vystymosi tikslo nr. 1 uždavinį 1.3 įvesti visiems galiojančią tinkamą socialinės apsaugos sistemą ir priemones, įskaitant minimalius lygius.**

Dalyvavimas politiniame ir visuomenės gyvenime (29 str.)

57. Komitetui susirūpinimą kelia, kad:

(a) Konstitucijoje yra nustatomas asmenų su negalia, kurie yra pripažinti teisiškai neveiksniais, teisės ribojimas balsuoti ar kandidatuoti rinkimuose;

(b) trūksta patikimos statistinės informacijos apie tai, kiek asmenų su negalia buvo dėl negalios išbraukti iš rinkėjų sąrašų;

(c) dabartiniai rinkimų įstatymai neužtikrina autonomiško, laisvo ir slapto visų asmenų su negalia dalyvavimo rinkimų procesuose.

58. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, glaudžiai bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis:**

(a) panaikinti įstatymų ir Konstitucijos nuostatas, draudžiančias asmenims su negalia balsuoti ar kandidatuoti rinkimuose, taip pat ir panaikinant galimybę asmenis su negalia pripažinti teisiškai neveiksniais dėl jų negalios;

(b) atkurti balso teisę visiems asmenims su negalia, neįtrauktiems į šalies rinkėjų registrą;

(c) rinkti patikimą ir klasifikuotą statistinę informaciją apie asmenų su negalia dalyvavimą rinkimuose kaip rinkėjai ar kaip kandidatai;

(d) paspartinti rinkimų įstatymų patvirtinimą Parlamente, kad būtų garantuotos teisiškai ginamos teisės asmenims su negalia balsuoti, bei gauti prieigą prie prieinamų balsadėžių, rinkimų medžiagos, balsavimo vietų, ir kitų aktualių dalykų, bei užtikrinti laisvai pasirinktos, pakankamos ir būtinos paramos teikimą, kad balsuoti galėtų visi asmenys, nepaisant negalios pobūdžio.

Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, aktyvus poilsis, laisvalaikis ir sportas (30 str.)

59. Komitetui susirūpinimą kelia pranešimai, kad viešosios, kultūrinės erdvės, tokios kaip UNESCO Pasaulio paveldo vietos vis dar iš esmės neprieinamos asmenims su negalia, taip pat, kad trūksta Valstybės, Konvencijos šalies, dokumentų rodančių, kaip Europos Sąjungos Struktūriniai fondai padeda šalinti prieinamumo kliūtis.

60. **Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, glaudžiai bendradarbiaujant su asmenis su negalia atstovaujančiomis organizacijomis imtis būtinų žingsnių užtikrinti ir skatinti negaliai draugiškas ir prieinamas aktyvaus poilsio, laisvalaikio, sporto vietas, įskaitant UNESCO Pasaulio paveldo vietas, užtikrinant visiems lygią prieigą bei galimybę dalyvauti asmenims su negalia, kaip numatyta Darnaus vystymosi tikslo nr. 11 uždaviniuose 11.2 ir 11.7.**

61. Komitetui susirūpinimą kelia, kad Valstybė, Konvencijos šalis, vis dar neratifikuoja Marakešo Sutarties dėl geresnių sąlygų susipažinti su paskelbtais kūrinių sudarymo

akliems, regoms sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turintiems asmenims, nepaisant išreikštos valios ją ratifikuoti po kolektyvinio Europos Sąjungos ratifikavimo.

62. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, imtis visų būtinų priemonių užtikrinti neatidėliotinam vienašaliam Marakešo sutarties ratifikavimui ir įgyvendinimui.

C. Specialieji įsipareigojimai

Statistika ir duomenų rinkimas (31 str.)

63. Komitetui susirūpinimą kelia, kad:

(a) visuose sektoriuose trūksta klasifikuotų, patikimų statistinių duomenų apie asmenis su negalia;

(b) valstybė, Konvencijos šalis, rinkdama statistinius duomenis apie asmenis su negalia neatsižvelgia į asmenų su negalia įvairovę, todėl pasidaro neįmanoma įvertinti visų politinių priemonių poveikį asmenims su negalia.

64. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, kartu su asmenų su negalia organizacijomis sisteminti klasifikuotų ir suskirstytų pagal lytį, amžių, negalią, gyvenamą vietą, geografiją ir gaunamos paramos tipą, statistinių duomenų, susijusių su visais sektoriais, rinkimą, analizę ir platinimą, taip pat atsižvelgiant į Darnaus vystymosi tikslo nr. 17 uždavinį 17.18 didinti geros kokybės, laiku surinktų, klasifikuotų ir nacionaliniam kontekstui svarbių duomenų prieinamumą.

Tarptautinis bendradarbiavimas (32 str.)

65. Komitetui susirūpinimą kelia asmenų su negalia teisių neįtraukimas į visas nacionalinio, regioninio ir pasaulinio 2030 metų darbotvarkės įgyvendinimo ir stebėsenos sritis, įskaitant į tarptautinės paramos struktūros kūrimą.

66. Komitetas rekomenduoja asmenų su negalia teises įtraukti į visas sritis, susijusias su 2030 metų darbotvarkės bei Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimu ir kontrole, bei rekomenduoja visus susijusius procesus, įskaitant tarptautinės pagalbos struktūros kūrimą, vykdyti glaudžiai bendradarbiaujant su asmenų su negalia organizacijomis, bei jas įtraukiant.

Nacionalinis įgyvendinimas ir kontrolė (33 str.)

67. Komitetui susirūpinimą kelia, kad:

(a) Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, atsakinga už bendrą Konvencijos koordinavimą, neturi teisinių įgaliojimų, galios bei žmogiškųjų ir finansinių išteklių paveikti kitas ministerijas ir valstybės institucijas, bei koordinuoti veiksmingą Konvencijos įgyvendinimą ir kontrolę. Be to, už Konvencijos įgyvendinimą atsakingose ministerijose nėra tinkamų veiklos centrų;

(b) Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba bei Neįgaliųjų reikalų taryba, paskirti kaip Valstybės, Konvencijos šalies, nepriklausomi kontrolės mechanizmai, ne visiškai atitinka Nacionalinių institucijų principus (Paryžiaus principus), ypač todėl, kad Taryba patenka po Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgaliojimais;

(c) asmenis su negalia atstovaujančios organizacijos nepakankamai įtraukiamos į Konvencijos įgyvendinimo stebėseną.

68. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai:

(a) nedelsiant imtis būtinų žingsnių Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai įgalinti atlikti Konvencijos įgyvendinimą koordinuojančios valstybinės įstaigos vaidmenį, bei įkurti veiksmingus veiklos centrus visose už Konvencijos įgyvendinimą atsakingose ministerijose ir valstybės institucijose;

(b) pašalinti Neįgaliųjų reikalų tarybą iš nepriklausomos stebėsenos sistemos, ir, konsultuojantis su asmenų su negalia organizacijomis, paspartinti nepriklausomo stebėsenos mechanizmo, atitinkančio Paryžiaus principus bei turinčio pakankamai kompetencijų ir gaunančio pakankamai išteklių, pagal 33(2) straipsnį, steigimą;

(c) priimti teisės aktus, garantuojančius visapusišką asmenis su negalia atstovaujančių organizacijų dalyvavimą įgyvendinant Konvenciją, bei tai koordinuojant ir kontroliuojant.

Tolesni veiksmai ir sklaida

69. Komitetas prašo Valstybės, Konvencijos šalies, per 12 mėnesių ir laikantis Konvencijos 35 straipsnio 2 dalies, pateikti informaciją apie priemones, kurių buvo imtasi Komiteto rekomendacijoms, nurodytoms 58 dalyje (suteikti visiems asmenims su negalia teisę balsuoti ir kandidatuoti rinkimuose) bei 68 (b) dalyje (sukurti kontrolės mechanizmą pagal Paryžiaus principus), įgyvendinti.

70. Komitetas prašo Valstybės, Konvencijos šalies, įgyvendinti Komiteto rekomendacijas, išdėstytas šiose baigiamosios pastabose. Komitetas rekomenduoja Valstybei, Konvencijos šaliai, perduoti baigiamąsias pastabas Vyriausybės ir Parlamento nariams, atitinkamų ministerijų pareigūnams, vietos valdžios pareigūnams, bei atitinkamų profesinių grupių, pavyzdžiui, švietimo, medicinos ir teisės specialistų nariams o taip pat žiniasklaidai, naudojant modernias socialinės komunikacijos strategijas, tolesniam svarstymui ir tolesniems veiksams.

71. Komitetas labai ragina Valstybę, Konvencijos šalį, į periodinės ataskaitos rengimą įtraukti pilietinę visuomenę, ypač asmenų su negalia organizacijas.

72. Komitetas prašo Valstybės, Konvencijos šalies, plačiai paskelbti šias baigiamąsias pastabas, taip pat jas pateikiant nevyriausybiniams organizacijoms bei asmenis su negalia atstovaujančioms organizacijoms, bei patiems asmenims su negalia ir jų šeimoms, valstybine bei mažumų kalbomis, įskaitant gestų kalbą, bei paskelbti prieinamu formatu ir taip pat paviešinti žmogaus teisėms skirtame valstybės interneto puslapyje.

Kita ataskaita

73. Komitetas prašo Valstybės, Konvencijos šalies, pateikti antrą ir trečią periodines ataskaitas bendrai, ir tai padaryti iki 2020 m. rugsėjo 18 d., bei ten įtraukti informaciją apie šių baigiamųjų pastabų įgyvendinimą. Komitetas siūlo Valstybei, Konvencijos šaliai, apsvarstyti galimybę minėtąsias ataskaitas pateikti pagal supaprastintą ataskaitų teikimo procedūrą, pagal kurią Komitetas parengtų klausimų sąrašą ne vėliau kaip likus metams iki numatomos ataskaitos, ar bendrai pateikiamų ataskaitų, pateikimo datos. Valstybės, Konvencijos šalies, atsakymai į šį klausimų sąrašą būtų laikomi jos ataskaita.